

Střední Evropa v době úpadku sociálního státu

O promarněných šancích a budoucích příležitostech střední Evropy, zbytečných obavách z negativ konkurence mezi středoevropskými zeměmi a jiných tématech pojednává rozhovor s polským ekonomem a členem Bankovní rady Polské národní banky prof. Janem Winieckim.

Visegrádská čtyřka v roce 2013

Jednota, či konkurence v rámci Unie? Bezpečnostní a vojenská spolupráce, vztahy s USA, obchodní výměna, boj s veřejnými dluhy, vzájemná vnitropolitická inspirace...

STŘEDNÍ EVROPA

KONCEPT MINULOSTI, NEBO NÁSTROJ BUDOUCNOSTI?

obsah

6 | Střední Evropa v době úpadku sociálního státu

ROZHOVOR | TÉMA O promarněných šancích a budoucích příležitostech střední Evropy, potřebě spolenectví „Nové Evropy“ s USA a Velkou Británií, zbytečných obavách z negativ konkurence mezi středoevropskými zeměmi a fanatické podpoře obnovitelných zdrojů.

Rozhovor s Janem Winieckim

10 | Visegrádská obranná spolupráce: Na dobré cestě?

ANALÝZA | TÉMA Spolupráce visegrádských zemí (V4) prošla v uplynulých dvou dekádách mnohými peripetemi. Období zvýšené popularity visegrádského konceptu byla střídána obdobími stagnace, či dokonce zhoršování vztahů...

Autor Jan Jireš

12 | Visegrád a USA: Nová realita

ANALÝZA | TÉMA Vztah Spojených států ke střední Evropě prošel za poslední čtyři roky zásadní proměnou stejně jako americký vztah k Evropě jako celku. V České republice často diskutované zrušení plánů na výstavbu radarové základny se stalo do jisté míry hořkým symbolem, nikoliv však spouštěcím mechanismem této změny.

Autor Jan Havránek

14 | Rakousko kopíruje své postkomunistické sousedy

ANALÝZA | TÉMA Do Rakouska jako kdyby se v posledních měsících přelila politika z nedaleké postkomunistické střední a východní Evropy. V zemi vybuchuje jeden korupční skandál za druhým a postiženými nejsou jen vládní strany...

Autor Petr Sokol

20 | Střední dluhová Evropa

ANALÝZA | TÉMA Země střední Evropy prošly za téměř čtvrtstoletí zásadními změnami. Všeobíjající vládní aktivita ustoupila do pozadí a dala prostor dynamičtějšímu tržnímu prostředí. Podstatný vliv si však vládní sektor ponechal...

Autor Václav Rybáček

22 | Podle 63% Italů je jasným vítězem voleb Beppe Grillo

ANALÝZA | TÉMA Nikoho asi moc nepřekvapí, že volby v Itálii dopadly nakonec tak trochu jinak, než se na základě průzkumů očekávalo. Výsledky preferencí z průzkumů se nesmí v Itálii uveřejňovat 15 dní před volbami a v Itálii, podobně jako v ČR, se část voličů rozhodovala o tom, koho bude volit, v posledních dvou týdnech před volbami...

Autorka Tatiana Wartuschová

CI Time

Odborný analytický měsíčník

Číslo 3

Ročník III.

Březen 2013

Vydává

CI Consult & Research, s.r.o.

IČ: 24772461

Jungmannova 29/19,

110 00 Praha 1, Nové Město

Kontakty

Telefon: 224 054 087

www.cicar.cz, citime@cicar.cz

Redakce

Šéfredaktor

Ladislav Mrklas

Odborní konzultanti redakce

Ivan Langer, Josef Šíma

Tajemnice redakce

Petra Viktorová

Art director

Ivo Kubát (Multimedia Atelier)

Vedoucí redaktori rubrik

Jan Jireš (mezinárodní vztahy
a bezpečnost)

Petr Sokol (evropská politika)

Marek Buchta (veřejný marketing)

Ludmila Habadová (zdravotní
a sociální politika)

Petr Stiegler (IT)

Jaroslav Salivar (vnitřní
bezpečnost)

Luboš Jemelka (legislativa a právo)

Stálí spolupracovníci

Radovan Ďurana,

Luboš Jemelka, Jiří Kozák,

Jakub Kříž, Ondřej Mátal,

Jan Průša, Václav Rybáček,

Ladislav Tajovský

Jazyková korektura

4JAN Public Relations, s.r.o

Fotografie

str. 2–5, 12–17, 22–23 čtk

str. 10–11, 20–21 eu.fotolia.com,

Registrace MK ČR E 19998,

ISSN 1804-8099

Milí čtenáři!

Letošní první přímá prezidentská volba znovu připomněla, že Česká republika historicky patří ke středoevropskému prostoru. Co tento důležitý region Evropy spojuje, co jej naopak dělí? Existují společné problémy? Jsou důvody pro spolupráci v rámci Evropské unie? Jak důležitou roli hraje zahraniční obchod se zeměmi Visegrádské čtyřky a Německa pro českou ekonomiku? V čem se podobají a čím naopak liší formy a okolnosti volby hlavy státu v Česku a sousedních zemích? Právě na takové i mnohé jiné otázky odpovídá březnové, opět monotematické číslo analytického měsíčníku CI Time.

Číslo otevírá text specialisty na mezinárodní vztahy Michala Kořana příznačně nazvaný Visegrádská skupina v Evropské unii: koncept minulosti, nebo nástroj budoucnosti? Vyznění je veskrze realistické, neboť upozorňuje na oblasti, kde je spolupráce obohacující, i na okruhy, kde je jen zbožným přáním.

Rektor vysoké školy CEVRO Institut Josef Šíma si tentokrát k rozhovoru pozval polského ekonoma – profesora Jana Winieckého, který v 90. letech působil jako poradce prezidenta Walesy. Rozhovor se dotýká minulých i budoucích příležitostí střední Evropy na poli hospodářském i politickém. Zdůrazňuje nutnost spojenectví středoevropských demokracií s USA a Británií i fanatickou podporu obnovitelných zdrojů.

Právě spolupráci zemí V4 v oblasti bezpečnosti a transatlantických vztahů připomínají texty Jana Jireše, ředitele Centra transatlantických vztahů CEVRO Institutu, a Jana Havránka, ze Sekce obranné politiky a strategie Ministerstva obrany ČR. Oba autoři jsou zastánci pragmaticko-realistického vidění spolupráce a z něj vycházejí i jejich závěry.

Jiný rozměr přináší analýza Petra Sokola, který na pozadí předvolebního dění v Rakousku ukazuje, že trend antipolitické a antiestablishmentové politiky se z východu zvolna přesouvá na západ. Luboš Jemelka přidává srovnání způsobu volby prezidenta v Česku, Rakousku a na Slovensku.

Další část časopisu patří ekonomice. Jan Průša charakterizuje zahraniční obchod Česka s jeho sousedy. Václav Rybáček pak hledá podobnosti i rozdíly v míře a struktuře zadluženosti zemí V4. Podobnosti patrně vskutku nejsou dílem náhody.

Jen zdánlivě odjinud je analýza povolební Itálie, kterou přispěla socioložka Tatiana Wartuschová. To, co se stalo před několika týdny v této zemi, ukazuje, že i ona má ke střední Evropě – nejen historicky – velmi blízko. A lze se jen tázat, kdo je v tomto ohledu inspirací a kdo pokračováním.

Na další číslo, tentokrát věnované tématu zcela jinému – totiž vývoji a perspektivám vybraných technologií – se můžete těšit na konci měsíce dubna.

S přáním inspirativního čtení.

Ivan Langer,
zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce

Ladislav Mrklas,
zakladatel společnosti
a šéfredaktor

Visegrádská skupina v Evropské unii: Koncept minulosti, nebo nástroj **budoucnosti?**

Visegrádská spolupráce (V4) prošla v uplynulých čtyřech letech značným vývojem. Po tápání v období kolem vstupu do EU našla V4 v letech 2009 až 2012 smysl své existence. Většina oblastí nově posílené spolupráce má společného jmenovatele: jsou to většinou otázky spjaté s agendou Evropské unie.

MICHAL KOŘAN | Autor vyučuje mezinárodní vztahy a zahraniční politiku na vysoké škole CEVRO Institut a působí jako vedoucí výzkumného oddělení Ústavu mezinárodních vztahů v Praze

Přesto existuje nezanedbatelný kritický proud, který vidí dlouhodobý vývoj visegrádské spolupráce pesimisticky. Je to paradoxně právě kvůli fundamentálním rozdílům mezi jednotlivými zeměmi V4 v pohledu na budoucnost EU.

Tato skepse není ničím novým. Provází V4 od samého počátku její existence. V devadesátých letech zvolily visegrádské země sólovou integrační cestu do EU, bez snahy o regionální koordinaci. Princip „závodu-regaty“ byl zachován i ve finálních fázích vyjednávání o vstupu

do EU. Když měly státy V4 poprvé možnost jako členské země společně koordinovat svůj postup na půdě Unie (jednalo se o vyjednávání o finanční perspektivě na období 2007 až 2013), na poslední chvíli zoufale selhaly.

Podobné neúspěchy přispěly k tehdy rozšířenému argumentu, že visegrádská regionální spolupráce je v rámci EU zbytečná. V multitematickém unijním prostředí je nutné vytvářet pružné ad hoc koalice, nikoli trvalé koalice regionální, ale Visegrád takové strategii neodpovídá.

VISEGRÁDSKÉ ÚSPĚCHY

Pokud se však s desetiletým odstupem tážeme, jak visegrádský region zareagoval na vícenásobné krize a jiné nepříznivé momenty, které zasáhly Evropu a svět v letech 2008 až 2012, ukáže se zcela odlišná perspektiva. Připomeňme rusko-gruzínský konflikt, rusko-ukrajinskou plynovou krizi, necitlivě provedený „reset“ v americko-ruských vztazích a obecnou redukci amerických ambicí v transatlantických vztazích. K tomu přičtete globální finanční krizi, násled-

nou krizi eurozóny a institucionální únavu EU, přelévající se i do „únavy z rozšíření“. Přes silně destabilizující potenciál těchto událostí z nich vyšel Visegrád posílen.

Na rusko-gruzinský konflikt reagoval Visegrád zesílením koordinace v politicko-bezpečnostní oblasti, na rusko-ukrajinskou plynovou roztržku prohloubením spolupráce v energetické oblasti, na únavu z rozšíření zvýšením společného důrazu na východní a jihovýchodní dimenzi vnější politiky EU. Státy V4 rovněž bezprecedentně posílily schopnost koordinace či alespoň vzájemného informo-

Robert Fico, Viktor Orbán, François Hollande, Bronisław Komorowski, Donald Tusk, Angela Merkelová, Petr Nečas, při setkání Visegrádu ve Varšavě 6. 3. 2013.

vání při přípravě unijní agendy. V reakci na relativní ústup zájmu Spojených států o Evropu jako celek (a o střední a východní Evropu obzvláště) byla V4 schopna efektivněji hledat nový obsah svého vztahu s Amerikou.

V neposlední řadě V4 v posledních dvou letech výrazně zvýšila snahu překonat mnohaleté překážky bránící kýžené spolupráci v obranné oblasti s cílem lépe zvládnout negativní dopady rozpočtových škrťů a společně budovat či alespoň udržovat své obranné kapacity.

ZA VÍCE NEŽ DVACET LET

spolupráce se země V4 naučily efektivně spolu komunikovat a spolupracovat a vytvořily si k tomu kvazi institucionální koordinační rámec. Jako každý nástroj ovšem potřebuje být i V4 dále inovována a vylepšována.

Země V4 se sice neshodují na vhodném řešení současné krize eurozóny, sdílejí však obavu, aby nově vznikající nástroje evropského fiskálního a ekonomického vládnutí nepodkopaly stávající institucionální systém. A v neposlední řadě hrála V4 (i přes rozporuplná a skeptická očekávání) významnou úlohu při vyjednávání nadcházejícího víceletého finančního rámce jako ústřední platforma „skupiny přátel koheze“.

Nelze pominout fakt, že v oblasti budoucího institucionálního uspořádání EU se země V4 neshodují. Kromě toho by bylo možné poukázat na bezpočet dalších oblastí, kde je spolupráce V4 téměř a priori vyloučena. Tyto oprávněné postřehy pak často bývají přetvářeny do názoru, že Visegrád nemá budoucnost. Byla by ale chyba V4 znovu odepisovat. Za více než dvacet let spolupráce se země V4 naučily efektivně spolu komunikovat a spolupracovat a vytvořily si k tomu kvazi institucionální koordinační rámec. Visegrádskou spolupráci bychom tudíž měli považovat především za nástroj, který přes nepřilíš slibné počátky nabyl léty používání jedinečného a nenahraditelného významu.

TŘI ÚKOLY PRO VISEGRÁD

Jako každý nástroj ovšem potřebuje být i V4 dále inovována a vylepšována. Z hlediska budoucího působení V4 v rámci EU se nabízejí především tři střednědobé cíle. Tím prvním je zásadní posílení vnitroregionální koheze jako základu pro budoucí makroregionální růst. Na česko-polském,

slovensko-polském či slovensko-maďarském pomezí leží regiony, v nichž žijí statisíce obyvatel. Tyto oblasti se nacházejí v samém srdci Evropy a oplývají nezanedbatelným růstovým potenciálem. Přesto jde o regiony periferní, se všemi negativními sociálními a ekonomickými důsledky, které to přináší. Z regionálního, přeshraničního a infrastrukturního propojování a z napojení této agendy na unijní programy je proto žádoucí učinit nové velké politické téma Visegrádu.

Druhým cílem by mělo být posílení vzájemné důvěry a solidarity mezi visegrádskými zeměmi a tyto prvky pak přenést zejména do společné podpory kandidátů pro nejrůznější unijní (ale i další multilaterální) instituce. V této oblasti spočívá obrovský, dosud však zcela nevyužívaný potenciál.

V neposlední řadě by mělo dojít k posílení politického rozměru visegrádské spolupráce. Visegrád začal, vyvíjel se a nadále funguje jako fórum založené výhradně na exekutivní složce vládnutí. Pro budoucnost V4 bude nutné zamyslet se nad způsobem, jak posílit legislativní složku, tedy jak docílit rozšíření visegrádské komunikace a koordinace také mezi zástupce národních parlamentů. Za současného institucionálního nastavení EU by podobné rozšíření přispělo k celkovému posílení pozice V4 v Unii, ovšem z dlouhodobého hlediska by se jednalo také o nástroj posílení vnitřní koheze visegrádské skupiny jako takové.

Pokud by byla tato tři doporučení realizována, došlo by ke zvýšení užitečnosti a efektivnosti V4 jako nástroje. Nadále však platí, že jako každý jiný nástroj je i subregionální spolupráce typu V4 užitečná v některých oblastech, zatímco v jiných by snaha o její využití byla nerozumná. Někomu to snad může připadat jako příliš pragmatický postoj k uskupení, které vznikalo v bohatýrských dobách let 1990 a 1991, zároveň je to však přístup, který V4 uchrání jak od zbytečného pesimismu, tak od přehnaných očekávání.

Střední Evropa v době úpadku **sociálního státu**

*O promarněných šancích
a budoucích příležitostech střední
Evropy, potřebě spojení „Nové
Evropy“ s USA a Velkou Británií,
zbytečných obavách z negativ
konkurence mezi středoevropskými
zeměmi a fanatické podpoře
obnovitelných zdrojů.*

Rozhovor s polským profesorem a členem Bankovní
rady Polské národní banky Janem Winieckim.

JOSEF ŠÍMA | Vedl rozhovor

Klaus

Země střední Evropy spolupracují v řadě oblastí. Jak se na spolupráci zemí našeho regionu díváte? Je dle vás smysluplné nahlížet na tuto spolupráci jako na paralelní proces k procesu evropské integrace?

Nenahlížím na spolupráci ve střední Evropě jako na nějakou obdobu celoevropského projektu, nýbrž jako na iniciativy, jež jdou dále než EU; případně jako na společný postup, který prohlubuje cíle svobodného obchodu, investic, volného pohybu osob či jiné kroky s kořeny v klasickém liberalismu, jež pomohou rozvoji našich zemí a ekonomik v rámci EU.

ČÍM VÍCE KONKURENCE, TÍM LÉPE

V jakých oblastech vidíte největší přínos středoevropské spolupráce a kde naopak naše země stojí proti sobě jako konkurenti s odlišnými a protichůdnými zájmy?

Naše institucionální spolupráce dávala smysl, když jsme ještě nebyli členy EU. Dnes bychom se měli spíše zamýšlet nad společným postupem v těch oblastech, kde jsou principy svobodného obchodu a společného trhu v ohrožení. Vezměte si například oblast energií. Fanatické dotování tzv. obnovitelných zdrojů v Evropě ohrožuje principy svobodného podnikání a podlamuje úsilí o udržení zhruba vyrovnaných rozpočtů. Zároveň samozřejmě těžce poškozuje konkurenceschopnost našich ekonomik. Když k tomu navíc přidáme kampaně šířící strach ohledně využití břidlicového plynu (a v budoucnu můžeme očekávat, že totéž nastane u ropy), jež některé vlády podporují a v jejichž duchu jednájí, nemůže nás překvapit, že perspektiva našich hospodářství není růžová.

Co se týče problému jistého napětí mezi spoluprací a konkurováním si, teorie ekonomické integrace nám správně říká, že nejprospěšnější jsou ta integrační uskupení, jejichž členové mají nejpodobnější, tedy nejvíce konkurenční výrobní struktury. Velmi úspěšný hospodářský vývoj osmi postkomunistických zemí, které vstoupily do EU v roce 2004, je důkazem toho, co teo-

SLIBNOU MYŠLENKOU

je zřetelně vystoupit se společným názorem, aby Velká Británie zůstala součástí EU a – ještě silněji – vyslovit podporu myšlenky Severoatlantické zóny volného obchodu.

rie integrace tvrdí. Vůbec bych se tedy neobával vzájemné konkurence našich zemí.

Do jaké míry jsou země střední Evropy schopny být nezávislým partnerem zemí, jako jsou například Spojené státy? Často slyšíme úvahy, že tzv. „Nová Evropa“, která má historickou zkušenost s reálným socialismem, může být jistou nadějí pro zachování protř-

ní orientace celého kontinentu, a to obzvláště dnes při posilování levice ve Francii a jinde.

Těž se domnívám, že myšlenka svobody a principy klasického liberálního učení jsou dnes silněji podporovány v „Nové Evropě“ než ve „Staré Evropě“ (dokladem z poslední doby může být koncept „patriotického protekcionismu“ francouzského ministra průmyslu Arnauda Montebourga). Co můžeme dělat tváří v tvář dnešním nepříznivým politickým a ekonomickým tlakům, jež nás oslabují? Předně musíme hledat spojení v rámci EU a kritizovat, pojmenovat a ukázat na ty, kteří volají po škodlivých státních intervencích. Slibnou myšlenkou je zřetelně vystoupit se společným názorem, aby Velká Británie zůstala součástí EU a – ještě silněji – vyslovit podporu myšlenky Severoatlantické zóny volného obchodu. Spojenectví Spojených států (a to i v situaci, kdy se stávající americká administrativa velmi „poevropšťuje“), Kanady a Velké Británie by změnilo rovnováhu sil ve prospěch více liberálního mezinárodního uspořádání. V tomto bodě, stejně jako v mnoha jiných případech, jsou filozofické základy a zájmy našich zemí velmi obdobné. Osm zemí „Nové Evropy“ patří k malým otevřeným ekonomikám, jež mohou pouze získat z přístupu na větší trhy a z volného obchodu. Sice nevěřím, že intervencionistické kontinentální evropské země budou souhlasit se svobodným obchodem zemědělských produktů, nicméně i bez pokroku v této oblasti by se jednalo o velký krok vpřed!

Máte dvě „zaměstnání“. Jste jednak členem rady nejvyšší měnové autority v Polsku, zároveň jste ale též respektovaným profesorem věnujícím se širokému přístupu ke společenským vědám v hayekovské tradici.

Pojďme nejprve k penězům. Myslíte si, že existuje společná středoevropská perspektiva pohledu na peníze, euro a měnovou politiku?

Bohužel nevidím žádnou společnou perspektivu na problémy měnové politiky, jakkoli by mne akademicky zajímalo, jak by si vedla skupina zemí, které by sledovaly v mých očích normální měnovou politiku pozitivních úrokových sa-

LZE SE DOMNÍVAT,

že nás čekají další, možná tři či čtyři, roky pokračující krize „Staré Evropy“. Během té doby by ke zvýšení zájmu o náš region mohlo dojít.

zeb, což dnes v realitě nevidíme. Pozitivních v tom smyslu, že peníze by neměly být „dárkem zdarma“, jelikož pak všechny investiční projekty vypadají atraktivně (a veledůležitý mechanismus selekce nefunguje!), a ve smyslu pozitivních, tj. kladných, reálných úrokových měr. Zde mne napadá velmi zajímavý příklad před lety publikované historické studie o holandských finančních trzích, která ukazuje, že více než půl tisíciletí se reálné úrokové míry z vkladů pohybovaly mezi 2 a 3 procenty.

PROSPERITA „NOVÉ EVROPY“ PŘITÁHNE ZÁJEM

Opustíme nyní svět peněz. Jak byste hodnotil rozvoj akademické spolupráce ve střední Evropě? Vidíte něco unikátního, čím tento region může přispět k debatám o vzdělání, výzkumu či budoucnosti Evropy, nebo

se spíše obáváte odlivu středoevropských mozků z východu na západ?

Z vývoje na akademickém poli mám pocit, že příliš akademické spolupráce nevidíme, a to ani v oblastech, kde rozpad komunismu mohl být impulsem tímto směrem. Pravděpodobně jsme promeškali šanci založit mezinárodní centrum pro studia postkomunistické transformace, které by nabízelo dokonalé zázemí včetně knih, článků a především nově zpracovávaných studií o různých aspektech společenské transformace zemí střední a východní Evropy, a podporovalo by tímto výzkum v této oblasti. Tato příležitost je již nenávratně pryč.

Budou-li se naše ekonomiky vyvíjet výrazně lépe než ekonomiky „Staré Evropy“, což je dle mne poměrně pravděpodobné, mohl by zájem o náš rozvoj – a důvody tohoto příznivého vývoje – oživit zájem o dění ve střední Evropě. Lze se domnívat, že nás čekají další, možná tři či čtyři, roky pokračující krize „Staré Evropy“. Během té doby by ke zvýšení zájmu o náš region mohlo dojít. Krize jen tak časem neodezní, protože hlavním problémem západního světa není euro nebo zlí bankéři, ale počátek úpadku a pád demokratického sociálního státu. Mimochodem je to čtvrt století poté, co došlo k úpadku a pádu nedemokratického sociálního státu komunistického.

PROF. JAN WINIECKI

- vystudoval mezinárodní obchod na Vysoké škole ekonomické ve Varšavě a doktorát získal na právnické fakultě Varšavské univerzity,
- pracoval v Polské akademii věd, ze které byl kvůli spolupráci s hnutím Solidarita v roce 1984 propuštěn,

- byl děkanem Ekonomické fakulty Vysoké školy informatické v Lodži, přednáší ekonomii na řadě předních polských univerzit (v současnosti především v podkarpatském Řešově a v Krakově) a je profesorem na univerzitě v Aalborgu v Dánsku a ve Frankfurtu nad Odrou v Německu,
- je spoluzakladatelem a bývalým ředitelem Polského spolku ekonomů; v roce 1990 spoluzakládal a do roku 1995 vedl Centrum Adama Smithe ve Varšavě,
- působil jako poradce Lecha Walesy, byl členem dozorčí rady Evropské banky pro obnovu a rozvoj a od roku 2010 je členem Bankovní rady Polské národní banky,
- vydal řadu odborných knih a článků, ale aktivně též přispívá do novin a internetových blogů,
- mezi jeho hlavní publikace patří *The Distorted Word of Soviet Type Economic* (1988), *Post-Soviet-Type Economies in Transition* (1993), *The Political Economy of Reform and Change* (1997), *Polemiki w drodze (do kapitalizmu)* (2001), *Transition Economies and Foreign Trade* (2002) a aktuálně kniha *Economic Futures Of The West* (2013); ve svých dílech se zaměřuje na mezinárodní ekonomické vztahy, komparaci společenských systémů, analýzu institucionálních změn a problematiku dlouhodobého rozvoje.

Visegrádská obranná spolupráce: Na dobré cestě?

Spolupráce visegrádských zemí (V4) prošla v uplynulých dvou dekádách mnohými peripetemi.

Období zvýšené popularity visegrádského konceptu byla střídána obdobími stagnace, či dokonce zhoršování vztahů mezi některými zeměmi V4. Několikrát byla dokonce celá myšlenka visegrádské spolupráce prohlášena za překonanou a v zásadě mrtvou.

JAN JIREŠ | Autor je ředitelem Centra transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut a vyučujícím mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií tamtéž

Podle všeobecného mínění hrála visegrádská regionální kooperace důležitou úlohu především v souvislosti s rozšiřováním NATO a Evropské unie, kdy bylo žádoucí demonstrovat před Američany a Evropany schopnost zdárně vyřešit přetrvávající mezistátní problémy a historické resentimenty v rámci regionu. Tento pohled na podstatu středoevropské spolupráce pak mnohé vedl k závěru, že po dosažení členství všech visegrádských zemí v NATO a EU došlo v roce 2004 k naplnění účelu uskupení, a že je tedy jeho další existence zbytečná.

PŘEKVAPIVÁ SPOLUPRÁCE: OBRANA

V posledních přibližně dvou letech došlo k oživení visegrádské spolupráce v oblasti, kde by to dříve čekal jen málokdo, protože tradičně patřila k žárlivě střeženým aspektům národní suverenity: v obraně. Ukazuje se, že středoevropské státy sice nejsou v důsledku svých rozdílných zájmů schopny důsledně spolupracovat v rámci rozhodovacích procesů Evropské unie, jsou ale připraveny podílet se na praktických regionálních projektech týkajících se udržení a rozvoje svých obranných kapacit.

Dochází tak k paradoxnímu posunu, kdy se vojenská agenda, dříve považovaná za prominentní oblast „vysoké politiky“ (high politics), stává v zásadě technickou a nepolitickou problematikou, v níž jsou spolu středoevropské země schopné spolupracovat efektivněji, než jak je tomu v případě regionální koordinace na půdě Evropské rady.

Současná optimistická očekávání spojená s visegrádskou obrannou spoluprací však následují po řadě neúspěšných pokusů v minulosti. Již dříve se totiž středoevropské vlády pokoušely využít možných synergii a navrhly projekty, na nichž by se mohly podílet všechny visegrádské státy. Naprostá většina z nich se však neuskutečnila a investované úsilí a finance přišly do značné míry vniveč.

PRINCIPY SPOLUPRÁCE

S ohledem na tuto negativní historickou zkušenost je dnes nezbytné zamýšlet se nad základními principy, z nichž by nové a dosud úspěšně se rozvíjející kolo visegrádské obranné spolupráce mělo vycházet. Patří mezi ně:

— **Opatrné ambice.** Vojská spolupráce je politicky citlivá. Z tohoto důvodu by ji visegrádské země měly zahájit spíše nekontroverzními projekty v oblasti vojenského vzdělávání či společného výcviku. Tím by však spolupráce neměla skončit. Cílem je naopak vytvořit takovou úroveň důvěry mezi visegrádskými zeměmi, která by následně umožnila implementovat ambicióznější projekty.

— **Pragmatismus.** Visegrádská obranná spolupráce by měla přinést hmatatelné vojenské přínosy, nemělo by se jednat o samoučelnou spolupráci bez reálných výsledků týkajících

KONKRÉTNÍ PROJEKTY

by podle potřeby měly být realizovány na půdorysu „Visegrád minus“ (například česko-slovenská nebo česko-polská bilaterální spolupráce) nebo „Visegrád plus“ (například zapojení Chorvatska či Rumunska do regionálních projektů ochrany vzdušného prostoru).

cích se udržení či posílení vojenských schopností středoevropských zemí.

— **Alianční a unijní kontext.** Obranná spolupráce zemí V4 by neměla nikdy pustit ze zřetele, že hlavním účelem rozvoje národních vojenských kapacit je účast v obranných mechanismech a operacích NATO a EU. Tam, kde je to možné, by tedy regionální spolupráce měla maximálně využívat existujících aliančních a unijních nástrojů, například agentur NAMSa a EDA.

— **Variabilní geometrie.** Visegrádské země a jejich vojenské ambice a zdroje jsou velmi rozdílné. Nelze proto předpokládat, že by se regionální spolupráce musela vždy odehrávat na půdorysu V4.

Konkrétní projekty by tedy podle potřeby měly být realizovány na půdorysu „Visegrád minus“ (například česko-slovenská nebo česko-polská bilaterální spolupráce) nebo „Visegrád plus“ (například zapojení Chorvatska či Rumunska do regionálních projektů ochrany vzdušného prostoru).

— **Harmonizace obranných kultur.** Ambicióznější a politicky citlivější projekty vyžadují sladění celkového uvažování o obraně a bezpečnosti mezi participujícími státy. Visegrádské státy by proto měly směřovat k nejužší možné harmonizaci nejen svých bezpečnostních politik, ale i obranných kultur. Cestou k tomu je posilování „personální interoperability“, například prostřednictvím výměn vojenských plánovačů mezi visegrádskými ministerstvy obrany.

— **Celková rovnováha v obranném průmyslu.** Visegrádské země disponují odlišnými kapacitami a schopnostmi svého obranného průmyslu. Cílem by však nemělo být, aby všechny národní obranné sektory na každém společném projektu vydělaly. Tento přístup v minulosti obranné projekty v západní Evropě prodražoval. Místo toho by měl být aplikován princip celkové rovnováhy (global balance), kdy v souhrnu za delší časové období odpovídají příjmy ze společných projektů poměrnému významu obranného průmyslu v jednotlivých zemích.

— **Vynutitelnost.** V případě náročnějších regionálních projektů (tedy těch, které mají vést k opravdové integraci obranných kapacit) je nejdůležitější předvídatelnost budoucího jednání partnerů a možnost spolehnout se, že všichni dodrží, k čemu se zavázali. Naopak v minulosti několik projektů visegrádské obranné spolupráce ztroskotalo díky jednostrannému odstoupení jednoho státu. Aby se to nestalo, je na místě uvažovat o uzavírání formálních mezivládních smluv obsahujících sankce za nedodržení závazků.

Pokud bude současná vlna obnoveného zájmu o visegrádskou obrannou spolupráci vycházet z těchto principů, mohl by být její praktický přínos hmatatelnější než kdykoli v minulosti.

Visegrád a USA: Nová realita

Vztah Spojených států ke střední Evropě prošel za poslední čtyři roky zásadní proměnou stejně jako americký vztah k Evropě jako celku. V České republice často diskutované zrušení plánů na výstavbu radarové základny se stalo do jisté míry hořkým symbolem, nikoliv však spouštěčím mechanismem této změny.

JAN HAVRÁNEK | Autor je zástupcem ředitele Sekce obranné politiky a strategie Ministerstva obrany ČR

Státy střední Evropy přestaly být v očích USA výjimečným „problémem“, který by si zasloužil zvláštní pozornost. Staly se „normálním“ spojencem, což občas na straně Středoevropanů vede k jisté frustraci.

NOVÝ AMERICKÝ PŘÍSTUP K EVROPĚ

Příčiny proměny současné americké politiky vůči Střední Evropě je nutné hledat jak v širších geopolitických souvislostech, tak ve středoevropském regionu samotném. Na druhé straně Atlantiku lze v zásadě identifikovat tři vzájemně propojené trendy:

1. Amerika je více než dříve zaměřená na své domácí ekonomické a společenské problémy. Její zahraniční a bezpečnostní politika je přitom negativně ovlivňována hospodářskou stagací a rozpočtovými škrty. Letos v březnu vstoupil

v platnost takzvaný sekvestr, tedy automatické rozpočtové škrty, které během následujících deseti let těžce zasáhnou americký obranný rozpočet. Amerika vyčerpaná dvěma velkými válkami a bojem proti terorismu se stahuje a mění politické i vojenské rozložení sil ve světě. V politické rovině se stírají ideologické rozdíly mezi republikány a demokraty týkající se zahraniční a bezpečnostní politiky a sílí tendence, které jsou někdy označovány za izolacionistické, ale spíše by se daly označit jako America First Policy čili Amerika vždy na prvním místě.

2. Tento vývoj není samozřejmě bez příčiny, naopak se jedná o záměrnou politiku, která více než kdy jindy vychází především z Bílého domu. Strategická pozornost, věnovaná donedávna Evropě, se přesouvá do Asie. Postkomunistická Evropa, která stála v centru této pozornosti přinejmenším od konce osmdesátých let, je přesunem americké pozornosti přímo dotčena. S příchodem Obamovy administrativy nastala ge-

nerační obměna a lidé, kteří mají vztah či vazby na Evropu, jsou v ní v menšině. Sám americký prezident je velmi pragmaticky orientovaný: zaměřuje se na řešení aktuálních problémů, a to pouze na několik málo priorit, které může prezentovat svým voličům. Jednou z těchto priorit bylo i zlepšení vztahu USA s Ruskem, takzvaný reset, který ovšem brzy vyčerpal svůj politický potenciál.

3. Výsledkem je, že Amerika dnes vnímá Evropu primárně jako celek. Rozvoj obranné a bezpečnostní politiky EU, ještě před pár lety noční můra Bílého domu, dnes není jakoukoliv ideologickou překážkou. Američané naopak vnímají rozvoj evropských vojenských schopností jako posilování samostatnos-

Radar umístěný na vojenské základně Kwajalein na tichomořských Marshallových ostrovech, který chtěli Američané rozmontovat a převézt do Brd.

ti Evropy, a tudíž jako odlehčení americkému rozpočtu. Zároveň Spojené státy očekávají, že Evropa převzme větší díl zodpovědnosti za svoji obranu v rámci NATO i za bezpečnost ve svém sousedství. Obama tuto novou strategii nazval poněkud nešťastně jako *leading from behind*, tedy jakési neviditelné vedení ze zákulisí.

Existuje však riziko, že tato americká očekávání nemusí být naplněna. Evropa sama řeší řadu problémů, především v otázce společné měny, a rozhodně nelze tvrdit ani to, že existuje konsensus v otázkách bezpečnosti a obrany v rámci Evropské unie. Výsledkem je celkově nižší zájem USA o Evropu v porovnání se situací v devadesátých letech, kdy rozšíření NATO

spolu s konflikty na Balkáně do značné míry vynucovaly intenzivnější vztah Američanů s Evropany.

STŘEDOEVRÓPSKO-AMERICKÝ NEVZTAH

Obava z nenaplněných očekávání je samozřejmě oboustranná a v případě střední Evropy to platí dvojnásob. O vztahu či spíše „nevztahu“ USA ke střední Evropě za posledních pět let se toho napsalo mnoho, zejména v souvislosti se změnami amerických plánů na protiraketovou obranu v Evropě, především o způsobech, jakými tak bylo učiněno.

Z pohledu ČR se jednalo o zlomový bod v novodobých česko-amerických vztazích. Situace v Polsku byla obdobně frustrující, dokonce vedla ke strategickému odklonu Varšavy od Washingtonu ve prospěch lepších vztahů s Berlínem a Moskvou. Absence společné středoevropsko-americké agendy v oblasti bezpečnosti má několik příčin:

1. V současné době není na stole žádný velký projekt, jakým bylo třeba v prvních patnácti letech po konci studené války rozšíření NATO. Americká protiraketová obrana v Evropě se rovněž nestala projektem, který by USA a Středoevropany spojoval, spíše naopak. Chystaná smlouva o volném obchodu mezi Evropou a Amerikou je prozatím vnímána spíše technokraticky než jako nová strategická dimenze transatlantického spojení.

2. S postupným stahováním z Afghánistánu do velké míry zmizí možnost společného působení Středoevropanů a Američanů v mezinárodních vojenských operacích. Dlouhodobý přínos každodenní operační spolupráce středoevropských a amerických vojáků je širší odbornou veřejností prozatím nedoceněn. Záměr nahradit tuto spolupráci společnými cvičeními zůstává zatím spíše ve fázi koncepčního rozvoje a vojenská infrastruktura, kterou Spojené státy využívají v Evropě, je z pohledu dnešního rozložení sil v rámci aliance zastaralá a svým rozmístěním převážně v Německu a v Itálii zájmům střední Evropy nenahrává.

Je otázkou, jak mají Spojené státy formovat svou politiku vůči střední Evropě do budoucna. Region střední Evropy by neměly vnímat jako pouhou periferii Evropské unie zmitající se v problémech, ale jako strategický region, s jehož pomocí dokáží lépe hájit své zájmy v širším okolí Evropy. Střední Evropa pak musí definitivně opustit své romantické představy a začít uvažovat o vztahu se Spojenými státy pragmatičtěji – například tak, že bude mít vždy připraven nějaký plán B.

S POSTUPNÝM STAHOVÁNÍM Z AFGHÁNISTÁNU

mizí možnost společného působení Středoevropanů a Američanů v mezinárodních vojenských operacích. Dlouhodobý přínos každodenní operační spolupráce středoevropských a amerických vojáků je širší odbornou veřejností prozatím nedoceněn.

Autorovy názory a hodnocení obsažené v tomto článku jsou jeho osobní a nevyjadřují stanovisko MO ČR.

Rakousko **kopíruje** své postkomunistické sousedy

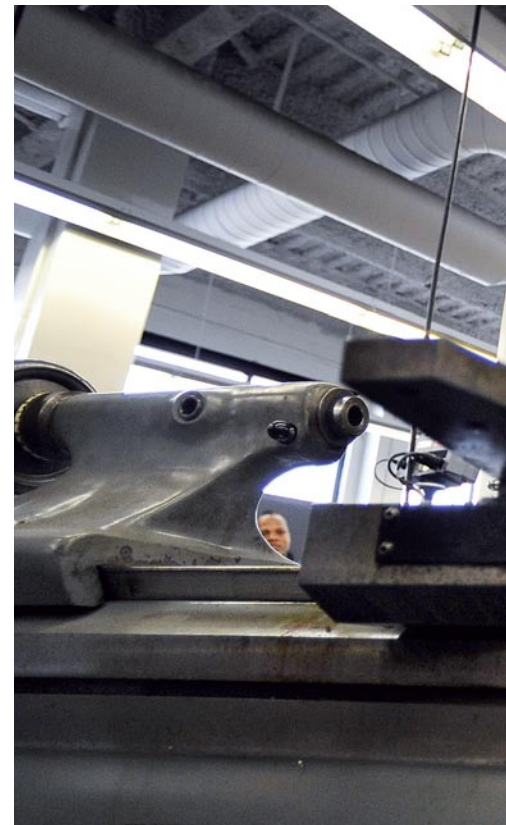
Do Rakouska jako kdyby se v posledních měsících přelila politika z nedaleké postkomunistické střední a východní Evropy. V zemi vybuchuje jeden korupční skandál za druhým a postiženými nejsou jen vládní strany, ale kvůli účasti na zemských vládách i opoziční populisté. To vede podobně jako u „východních“ sousedů k deziluzi z politiky, ale také ke vzniku nové „antipolitické“ strany. Roli rakouských Věcí veřejných ale u našich jižních sousedů hraje subjekt vedený rakousko-kanadským miliardářem Frankem Stronachem.

PETR SOKOL | Autor je politolog, přednáší na CEVRO Institutu, řídí CEVRO Revue a pravidelně přispívá do dalších českých médií

NEBERTE NÁM VOJNU

Podobně jako v Německu probíhá také v Rakousku letos supervolební rok. Odstartovalo ho referendum o vojenské povinnosti a civilní službě. To vyvolali rakouští vládní socialisté spolkového kancléře W. Faymanna, ale nakonec se otočilo proti nim. V Rakousku se totiž zvedl historický sentiment, že právě armáda postavená na záložcích patří k rakouským specifikům, jako je například neutralita. Zrušení povinné vojenské služby navržené socialisty navíc odmítli podpořit jak

jejich koaliční partneři z Rakouské lidové strany, tak hlavní opoziční strana – populističtí svobodní. Odpor proti zrušení náhradní civilní služby navíc vyvolal odmítavou reakci v sociálním sektoru a v řadě občanských sdružení, v nichž „civilkáři“ pomáhají. Odpůrci profesionální armády navíc voliče úspěšně „postrašili“ chybějícím mužstvem při živelných katastrofách. Sečteno a podtrženo: předreferendová kampaň vedla k tomu, že se volilo podle stranického štěpení. Pouze v „červených“ socialistických spolkových zemích (Vi-

deň a Burgenland) převážil hlas pro profesionální armádu, ve zbytku se stejně jako v celostátním měřítku hlasovalo pro rakouskou tradici. Odmítnutí socialistického návrhu znamenalo další ránu pro kancléřovu stranu a poroučet se po několika týdnech musel ministr obrany, který se zrušením vojny přišel.

VŠICHNI NAMOČENÍ V KORUPCI

Faymannovi socialisté jsou ovšem v paradoxní situaci, sice prohráli refe-

rendum a čelí několika korupčním skandálům, ale stále vedou v celostátním žebříčku popularity stran. Možné to je jen proto, že korupční obvinění šírají i další strany.

Na kancléře sice padlo obvinění, že v tzv. inzerátové aféře jako bývalý ministr dopravy zadával za státní peníze inzerci ve spřátelených novinách, aby o něm na oplátku rakouský bulvár pěkně psal, ale koaliční lidovci v po-

kouské občanství ruskému investorovi, nakonec svobodné dokonce stála v březnových zemských volbách více než 20 procent hlasů a opuštění místa zemského hejtmána. Když už jsme u těchto zemských voleb, připomeňme, že se staly reklamou na demokracii, protože o rudo-zelené většině v zemském sněmu nakonec rozhodl jeden jediný voličský hlas.

Skandály mohou ovlivnit i květno-

FRANKŮV TÝM

Zemskými volbami i podzimním soubojem ve spolkových volbách ale asi nejvíc zahýbá nová strana Franka Stronacha – osmdesátiletého podnikatele, který v mládí odešel s pár dolary v kapse do zámoří, aby se v devadesátých letech do rodné země vrátil jako majitel jedné z největších světových firem na výrobu autosoučástí. Loni ohlásil vstup do politiky, přetáhl pět poslanců spolko-

Frank Stronach v George Brown College centru pro stavebnictví a inženýrství. ČTK/(c) Toronto Star/ZUMAPRESS.co

pularitě platí za to, že jejich bývalý kancléř W. Schüssel je vyšetřován v jedné privatizační kauze. Z dob Schüsselovy vlády se navíc táhne i aféra několika ministrů za dnes opoziční svobodné.

Těm navíc velmi škodí skandál v jejich dosavadní baště – jihorakouských Korutanech, kde díky J. Haiderovi dlouho vládli a udrželi se u moci i po jeho smrti. Aféra, kdy korutanský náměstek zemského hejtmána za svobodné poskytl za sponzorský dar jeho straně ra-

vé zemské volby v Salcburku, kde aféra se zneužitím zemských peněz asi bude stát křeslo hejtmánku a „korunní princeznu“ rakouských socialistů G. Burgstallerovou. Jediným úspěšným zemským politikem v letošní sérii zemských voleb se proto jeví dolnorakouský lidovecký hejtmán E. Pröll, který v březnu obhájil absolutní většinu své strany v zemském sněmu. Otevřený je dubnový výsledek v Tyrolsku, kde budou kandidovat hned dvě lokální „antipolitické“ strany.

RAKOUSKO ZAŽIVÁ NÁSTUP

nové „antipolitické“ strany, která kritizuje korupci i tradiční politiky. Zdá se, že se do země přelila politická kultura ze sousedních postkomunistických zemí, kde antikorupční strany postavené na „zelené louce“ slaví úspěchy. Rakouským klonem našich Věcí veřejných je strana Tým Stronach, založená stejnojmenným miliardářem. Nový subjekt brnká na kritiku rakouských poměrů i evropské integrace.

vého parlamentu a pustil se do volebních klání se subjektem, který se jmenuje Tým Stronach. Nová strana sází na kontrast Stronachovy podnikatelské kariéry se zkorumpovaným rakouským systémem, kritizuje korupci a zmiňuje možnost opuštění eura i návrat k šilinku.

Zatím to Stronachovi, na jehož němčině je znát dlouhý pobyt v zahraničí, překvapivě vychází. Dostal se jako lídr do zemského parlamentu v Dolním Rakousku, jeho strana uspěla i v Korutanech a zemské zastupitele asi získá i v Tyrolsku a Salcburku. Na spolkové úrovni atakuje popularitu kolem deseti procent a díky ní existuje početní možnost koalice lidovců, populistických svobodných a jeho stronachovců. Lidovci by se ale museli rozhodnout opustit pohodlí velké koalice, což se zatím nejeví jako příliš reálné.

Podoba prezidentské volby

v České republice, na Slovensku a v Rakousku

Při nedávné prezidentské volbě byly mimo jiné diskutovány otázky, nakolik je naše právní úprava této volby dokonalá a zda v tomto ohledu nejsou některé zahraniční úpravy přesnější.

LUBOŠ JEMELKA | Autor je právník a politolog, přednáší na CEVRO Institutu a pravidelně publikuje zejména k problematice správního práva

Proto bych se chtěl na následujících řádcích pozastavit u podoby české právní úpravy prezidentské volby ve srovnání s její úpravou u našich sousedů na Slovensku a v Rakousku a poukázat rovněž na s tím související otázku prezidentských kompetencí.

PŘÍMÁ VOLBA A JEJÍ PRŮBĚH

V obecné rovině je možné začít konstatováním známého faktu, že přímá volba je typická pro prezidentské a poloprezidentské formy vlády. Proč tedy stále více států s parlamentní formou vlády usiluje o totéž, posuzované státy nevyjímaje? Jedná se o naplnění společenské poptávky, kdy je řada lidí přesvědčená, že pokud si svého prezidenta nemůže zvolit přímo, je o něco ochuzena. V České republice k tomu došlo poprvé až letos, na Slovensku v roce 1999 (zde uspěla přechod na přímou volbu též nemožnost zvolit slovenského prezidenta Národní radou) a v Rakousku dokonce již v roce 1951.

Ve všech posuzovaných případech se jedná o dvoukolovou volbu, ve které je třeba získat nadpoloviční většinu plat-

ných hlasů (v ČR ji vyhlašuje předseda Senátu, na Slovensku předseda Národní rady, v Rakousku spolková vláda). Návrhy pak může podávat buď určitý počet zákonodárců (v ČR 20 poslanců či 10 senátorů, na Slovensku 15 poslanců, v Rakousku členové Národní rady návrhy dávat nemohou) nebo občanů (v ČR 50 tisíc, na Slovensku 15 000, v Rakousku 6 000). S ohledem na lidovou tvořivost je však třeba splnění zákoných požadavků ověřit, což může vyvolávat i řadu nejasností (v ČR známé spory nad tím, zda chybné vzorky sečíst či zprůměrovat).

Prezidentská kandidáti Miloš Zeman a Karel Schwarzenberg při poslední televizní předvolební debatě. ČTK/Kamaryt Michal

I když jsou sledované úpravy přímé volby v mnoha směrech podobné, je zde (vedle výše zmíněného) i několik dalších rozdílů týkajících se například minimálního věku prezidenta (40 – ČR a Slovensko, 35 – Rakousko), postupu při dosažení rovnosti hlasů v prvním kole volby (zda do dalšího kola postupuje více kandidátů – ČR, nebo rozhoduje los – Rakousko), vydají na volební kampaň (40 mil Kč, resp. 50 mil Kč účastníci se i 2. kola – ČR, 132 775 eur – Slovensko, v Rakousku bez omezení) nebo zrcadlově k volbě možnost prezidenta lidovým hlasováním i odvolat (pouze SR a Rakousko).

Je-li přímá volba prezidenta zavedena, považoval bych při srovnání výše uvedené za přínosné přijmout rakouský model navrhování kandidátů s předem ověřenými podpisy. Naopak možnost lidového odvolávání prezidenta ani limity pro výda-

je na volební kampaň za nezbytné nepovažují (místo toho bych preferoval financování volební kampaně zprůhlednit).

POSTAVENÍ PŘÍMO ZVOLENÉHO PREZIDENTA

I když by bylo logické, aby šlo zavedení přímé volby prezidenta ruku v ruce s posílením jeho kompetencí, ne vždy se k tomu přistupuje. Nestalo se tak ani v ČR, kde žádné nové kompetence posíleny nebyly (paradoxně se dokonce v této souvislosti uvažovalo o opaku, a to o oslabení prezidentova výběru členů bankovní rady ČNB). Na Slovensku k tomu došlo

PŘI SROVNÁNÍ PREZIDENTSKÝCH KOMPETENCÍ

je třeba říci, že český a slovenský prezident je mají v řadě směrů obdobné. V ČR má navíc například pravomoci týkající se vyhlašování parlamentních voleb či jmenování prezidenta a viceprezidenta NKÚ (na Slovensku tak činí předseda Národní rady, resp. Národní rada), nicméně slovenský prezident má výrazně méně aktů tzv. kontrastovaných. V Rakousku má prezident z pohledu práva silnější pravomoci (má především širší možnosti rozpouštět Národní radu), nicméně fakticky ne všechny využívá a jeho postavení je tak v porovnání s prezidentem českým či slovenským srovnatelné, resp. fakticky spíše slabší.

pouze částečně (ve vztahu k možnostem rozpouštění Národní rady a prezidentskému vetu), ale se současným omezením kompetencí jiných (rozšíření případů kontrastace).

Obecně platí, že prezident by měl v parlamentních režimech hlavně přispívat k udržování rovnovážného stavu mezi nejvyššími státními orgány. Pokud je volen přímo, dá se říci, že má vyšší stupeň legitimacy, nicméně fakticky nemá silnější

prostředky pro prosazování vlastní vůle a politiky. I když se tedy dle mého názoru přímá volba prezidenta vymyká klasickému pojetí parlamentní republiky, zahraniční praxe ukazuje, že to fungovat může a přímá volba tak vede spíše k větší nadstranickosti prezidenta než k posílení jeho role při řízení státu (pro jeho skutečné postavení má pochopitelně velký význam skutečnost, o jak silnou a aktivní osobnost se jedná). Následující měsíce a roky pak ukáží, jak tomu bude v případě České republiky a zda se bude přímo zvolený prezident výrazně lišit od svých předchůdců nebo nikoli.

OBECNĚ SE UVÁDÍ,

že z více než 140 republik volí cca 72 % svého prezidenta přímo (srov. Novák, M., Brunclík, M. Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě. Praha: Dokořán, 2008). Konkrétně jde o 103 zemí, vedle ČR, Slovenska a Rakouska též další státy střední Evropy, například Polsko či Slovinsko.

Obchod ČR se zeměmi Visegrádské čtyřky

Česká ekonomika je silně zapojená do mezinárodního obchodu: Vývozy zboží v roce 2011 dosáhly hodnoty 117 miliard eur (v cenách FOB), tedy 77 % českého hrubého domácího produktu ve výši 152 miliard eur. O něco menší byl vykázáný objem dovezeného zboží, a to 109 miliard eur (v cenách CIF), tedy 72 % HDP.

JAN PRŮŠA | Autor je ekonom, působí na Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd UK

Zároveň v realitě velmi dobře platí poučka, že objem mezinárodního obchodu mezi dvěma zeměmi nejvíce ovlivňují dva faktory: (1) velikost ekonomik vyjádřená například HDP a (2) vzdálenost obou zemí, která odráží především náklady na dopravu. Ekonomie pro tuto statisticky zjištěnou závislost převzala z fyziky název gravitační model mezinárodního obchodu a lze ji vysledovat

ZATÍMCO **PODÍL** NĚMECKA

na mezinárodním obchodu od roku 2000 klesl, podíl obchodu se zeměmi V4 v tomto období vzrostl: Na dovozu zboží se V4 podílí 15 % a na vývozu se podílí 17 %.

i v mezinárodním obchodu ČR v rámci středoevropského regionu.

ROSTOUCÍ VÝZNAM OBCHODU S V4

V roce 2012 dosáhl podíl zemí V4 na celkovém dovozu zboží 15,4% a na celkovém vývozu zboží dokonce 17,3%. Nejvíce zboží se vyváželo na Slovensko (10,9 miliardy eur, tj. 8,9% všech vývozů), následovalo Polsko (7,4 mld., 6,1%) a Maďarsko (2,8 mld., 2,3%). V dovozu naopak vedlo Polsko (7,7 mld., 7,1% všech dovozů), se kterým tedy ČR měla zápornou bilanci zboží (nižší vývozy než dovozy). Ze Slovenska se dovezlo za 6,6 miliard eur (6%) a z Maďarska za 2,4 (2,3%).

Jak ukazují příložené grafy, podíl zemí V4 na vývozu a dovozu zboží znatelně roste. Zatímco v roce 2000 činil podíl těchto zemí na vývozu 15%, v roce 2012 už to bylo o dva procentní body více. U dovozu je nárůst ještě vyšší a činil víc jak čtyři procentní body z 11,2% v roce 2000. Přitom vývozy zboží rostly do všech zemí zhruba stejně: v daném období zhruba 4,5×. U dovozů však jednotlivé země vykazovaly výrazné odlišnosti. Zatímco hodnota zboží z Maďarska vzrostla 4,5×, z Polska dokonce 6,2× a naopak ze Slovenska pouze 3×.

Je také vidět, že paralelně s nárůstem významu V4 výrazně poklesl objem

obchodu s Německem. Německo sice stále zůstává pro ČR nejdůležitější obchodní partner, ovšem jeho podíl na vývozu zboží loni poklesl na 31 % oproti 40 % v roce 2000. Hodnota zboží dováženého z Německa poklesla podobně, z 32 % v roce 2000 na 25 % v roce 2012. Tyto trendy potvrzují, že se české ekonomice daří diverzifikovat mezinárodní obchod, přinejmenším se sousedními zeměmi v regionu.

KOMODITNÍ STRUKTURA OBCHODU

V obchodu se všemi zeměmi dominuje sektor strojů a dopravních prostředků, následovaný komoditními výrobky, které zahrnují produkty jako papír, textilie, železo a ocel. Tyto dvě skupiny tvoří u všech zemí více než polovinu hodnoty zobchodovaného zboží, u Maďarska dokonce přes 60%. Přitom ve vývozním směru je podíl strojů a dopravních prostředků vyšší než podíl komoditních výrobků, což potvrzuje průmyslovou základnu české ekonomiky.

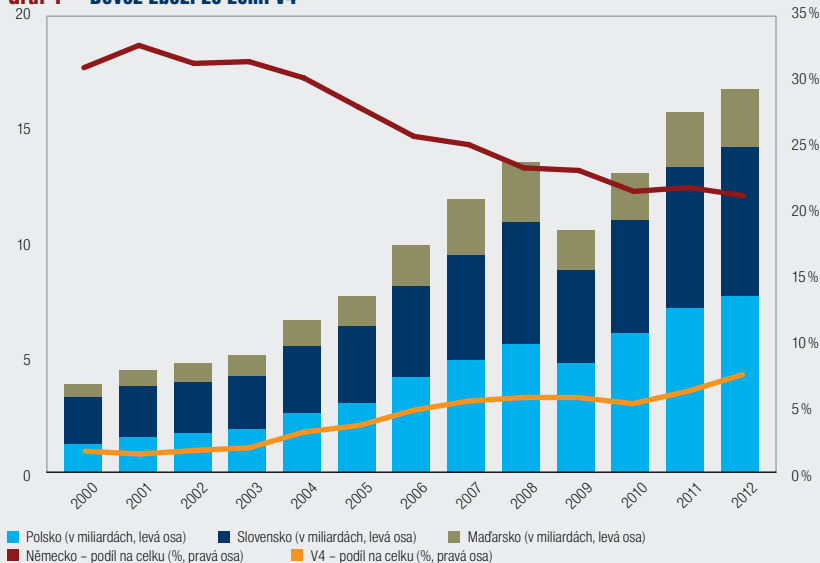
Další významnou skupinou jsou nepalivové suroviny a chemikálie, a to zejména s Polskem a Maďarskem, kde se podíl na obchodu pohybuje v rozmezí 13–17%. U Slovenska je naopak velmi podstatný objem obchodu s palivy (18% dovozu ze Slovenska a 14% vývozu na Slovensko). Je to dáno především zásobováním ropou, zemním plynem a obchodem s uhlím a elektřinou.

Obchod s potravinami a nápoji vyčnívá u vývozu na Slovensko (14%) a u dovozu z Polska (13%). Konečně nejmenší skupinou ze všech sledovaných je obchod se spotřebním zbožím (nábytek, oděvy, obuv a další), kde podíl přesahuje 10% pouze u vývozu na Slovensko.

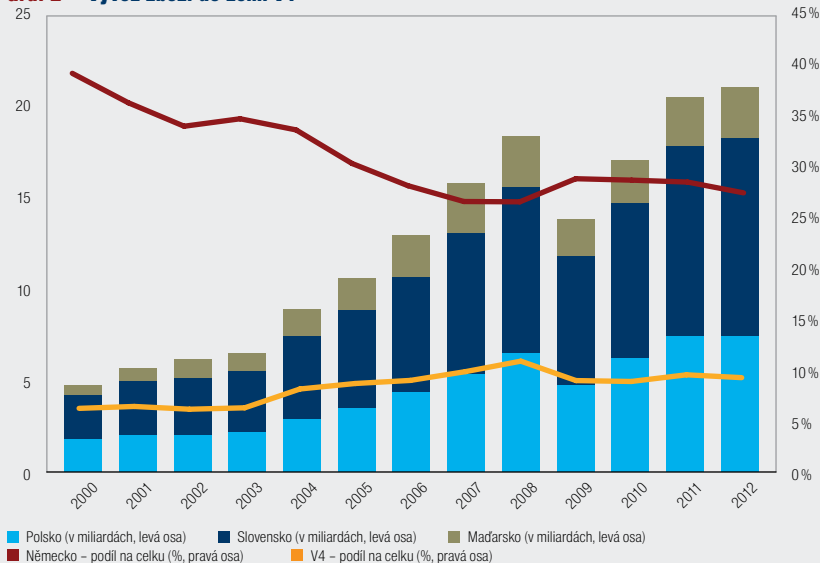
ZÁVĚR

Čísla, které jsme prezentovali, ukazují význam regionálního obchodu v rámci zemí Visegrádské čtyřky. Tento význam navíc v posledních deseti letech vzrostl a je možné, že potenciál vzájemného obchodu ještě není vyčerpán.

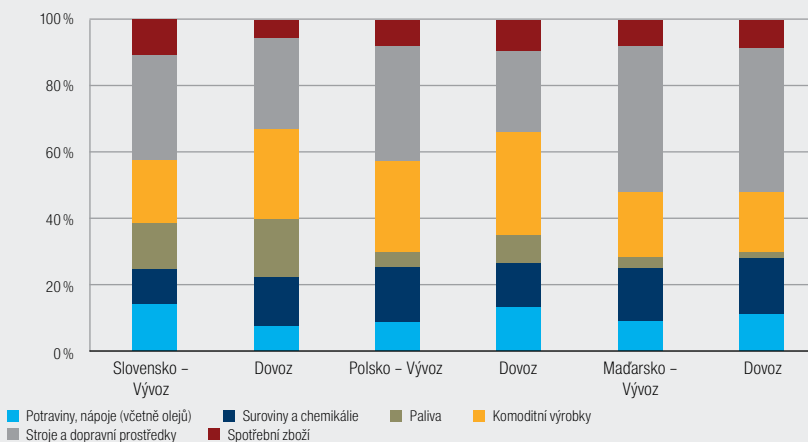
Graf 1 Dovoz zboží ze zemí V4

Graf 2 Vývoz zboží do zemí V4

Graf 3 Komoditní struktura obchodu

Střední dluhová Evropa

Země střední Evropy prošly za téměř čtvrtstoletí zásadními změnami. Všeobjímající vládní aktivita ustoupila do pozadí a dala prostor dynamičtějšímu tržnímu prostředí. Podstatný vliv si však vládní sektor ponechal, provozuje veřejné pojištění, finanční i nefinanční výroby, utváří regulacemi a vládní poptávkou odvětvovou strukturu výroby. V krátké analýze použijme oficiální data o vládním sektoru ke srovnání chování a současného stavu středoevropských vlád, Česka, Maďarska, Polska a Slovenska.

VÁCLAV RYBÁČEK | Autor je ekonom, působí v Českém statistickém úřadě a na Vysoké škole ekonomické

Začneme u objemu příjmů, nejvíce odčerpává z ekonomiky vládní sektor v Maďarsku, běžně kolem 45 % HDP. Česká vláda dosáhla v roce 2011 hranice 40%, polská se k této metě pomalu přibližuje. Nejnižší procento vykazuje Slovensko, ne-

celých 33%. Naopak v objemu výdajů vlády patří prvenství opět Maďarsku (cca 50% HDP), Česko a Polsko jsou na podobné úrovni (kolem 44%) a Slovensko dosahuje 40%. Vlády jak vidno nespolehají pouze na příjmy z daní či kvazi daní.

Negativní rozdíl mezi příjmy a výdaji generuje deficit, kterému se v posledních letech nejlépe dařilo v Polsku a na Slovensku, kde zhruba pětiprocentní deficity v roce 2011 byly nahrazeny deficity kolem 8 procent. Česká a maďarská vláda hospodařily na podobných procentních úrovních HDP, s jednou „maďarskou“ výjimkou. V roce 2011 dosáhli Maďaři přebytku v úctyhodné výši 4,3%. Pod maskou dobrého hospodáře se však šklebí vyvlastnění motivované mj. rozhodnutím Rady EU, že Maďaři musí v roce 2011 redukovat deficit pod 3%, jinak přijdou o peníze z EU fondů. Požadavku Maďaři dosáhli jen za cenu znárodnění penzijních fondů. Formální splnění cíle Brusel považoval přirozeně za nedostačující, nicméně čerpání fondů vzhledem k příznivému očekávanému deficitu přesto obnovil.

Neschopnost ufinancovat výdaje z příjmů nutí vlády k dluhům. Kdo vládě půjčuje? V zásadě finanční sektor koncentrující úspory občanů. Vláda tak

© Robert Kneschke - Fotolia.com

„opravuje“ rozhodnutí jednotlivců spořit a úspory přeměňuje na svůj výdaj, spotřební, provozní, jen pomálu investiční. To znamená, že účel výdaje v zásadě negeneruje příjmy, jež by umožnily dluhy splácet. Podobná korekce je vykoupěna nižší spotřebou v budoucnu (relativní či absolutní), a to cestou vyššího zdanění fiskálního či měnového (inflace). Zřejmě již nepřekvapí, že prim v této „korekční“ iniciativě drží mezi středoevropskými zeměmi Maďarsko.

Dluh maďarské vlády v roce 2011 přesáhl hranici 80 % HDP, s náskokem před Polskem (56), následuje Slovensko (43,3) a Česko (41,2). Nutno dodat, že dynamika růstu dluhu je na Slovensku a v Česku od roku 2007 mnohem vyšší než v Maďarsku a Polsku. Vše je však relativní, oproti svým západním sousedům zatím tyto země vypadají jak království lakomce Harpagona, který obrací každou korunu. Státy eurozóny zadluženost dotáhly již na více než 90 %, vlády „sedmadvacítky“ na 85,1 %.

KAM VÝDAJE VLÁD PUTUJÍ?

Dluhy jsou substitutem příjmů. Identifikovat typ a směr dluhem krytého výdaje je nemožné, vzhledem k neadresnosti příjmů a výdajů. Podívejme se proto na strukturu celkových výdajů dle jejich typu. Graf 1 rozčleňuje podíl vybraných výdajů vlády na celku tak, jak je zachycují národní účty. Dominantní objem výdajů tvoří sociální dávky, největší porci ukusují výdaje na penzijní pojištění, jež státy standardně provozují v podobě průběžného systému.

Měřeno mezispotřebou a vyplacenými mzdami, je „provoz“ vládního sektoru nejdražší v Polsku a Maďarsku, kde je vynaloženo na mezivstupy a platby zaměstnancům 35,5 % všech výdajů vlády. Naopak na Slovensku a v Česku je stejným způsobem vynaloženo kolem 30 % výdajů. Zajímavostí je, že na mzdových prostředcích je nejméně vyplaceno v Česku, v Polsku je to o plnou třetinu více.

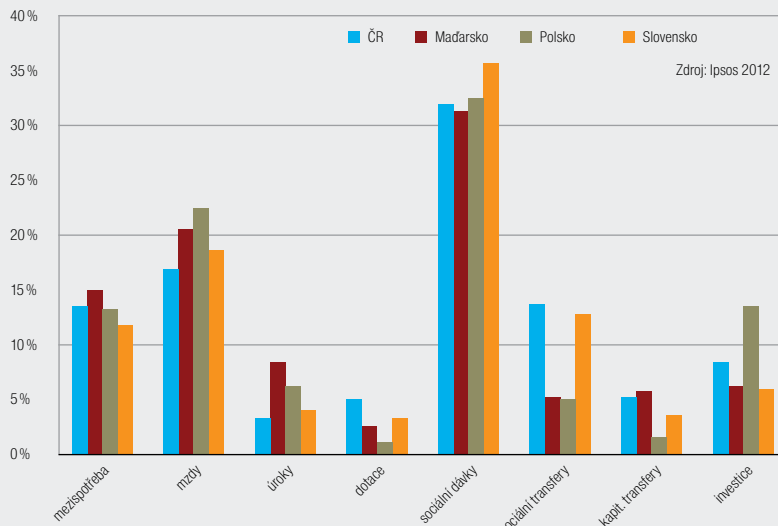
Výrazné rozdíly panují v oblasti prvotních důchodů, kde mluvíme v podstatě o úrocích z dluhů. Objem úroků odpovídá celkovému zadlužení, ale též důvěře investorů. Česko je na tom z analyzované skupiny v tomto ohledu nejlépe. Naopak výrazně větší záliba panuje v Česku v dotační politice, každá dvacátá koruna opusť vládni sektor právě ve formě dotace,

přičemž nebereme v potaz dotace z EU, ale pouze „české“ dotace. V Polsku je to jedna ze sta zlotých.

Český a slovenský vládní sektor generují největší objem tzv. naturálních sociálních transferů, tj. výdajů vlády na financování individuální spotřeby, kupř. zdravotnictví, v jejichž objemu drží Česko mezi srovnávanými zeměmi prim. Objem kapitálových transferů je velmi volatilní, jedná se o jednorázové platby vyvolané událostmi, např. garancemi, injekcemi do podniků či třeba církevními restitucemi. Podobná situace panuje také u investic, jež standardně tvoří pouze kolem 5 % celkových vládních útrat.

Maďarsko z daného srovnání vychází jako stát s nejvyšší mírou přerozdělování a užívání vytvořených důchodů podle vládních preferencí a současně zemí s „nejdražším“ vládním sektorem. Česko vévodí oblasti vládního financování individuální spotřeby, slovenská vláda v podílu sociálních dávek. Zásadní rozdíly však analyzované postkomunistické země nevykazují, společná všem je výrazná aktivita vlády v přerozdělování důchodů, ale také nezanedbatelná míra vládních deficitů a dluhů, jež se neliší směrem vývoje, pouze dynamikou. Zatím však za svými západními sousedy v objemu dluhů našťestí stále zaostávají.

Graf 1 Podíl typu výdaje na celkových výdajích

Podle 63 % Italů je jasným vítězem voleb Beppe Grillo

Nikoho asi moc nepřekvapí, že volby v Itálii dopadly nakonec tak trochu jinak, než se na základě průzkumů očekávalo. Výsledky preferencí z průzkumů se nesmí v Itálii uveřejňovat 15 dní před volbami a v Itálii, podobně jako v ČR, se část voličů rozhodovala o tom, koho bude volit, v posledních dvou týdnech před volbami. Podle povolebních výzkumů to bylo až 25 % voličů.

Politický agitátor Beppe Grillo na předvolebním shromáždění v Římě 22. února 2013. (AP Photo / Andrew Medichini)

TATIANA WARTUSCHOVÁ | Autorka pracuje ve společnosti Ipsos, kde se věnuje výzkumům veřejného mínění a politickým výzkumům

Podle výzkumu Ipsos voliči vnímali před volbami jako největší problém nezaměstnanost (83 %), politickou nestabilitu (39 %), ekonomický růst (30 %), zdravotní péči (20 %) a daně (16 %). V tomto kontextu je pak jasné, co chtěli voliči v předvolebním období slyšet. A ten, kdo jim nabídl správné řešení v těchto oblastech a zároveň ve svém nasazení v předvolební kampani vytrval až do konce, měl pak šanci volby vyhrát, respektive výrazně zvýšit preference. Možné poučení i pro naše politiky.

To, jak volby ve finále dopadly, se dalo alespoň částečně, i bez znalosti předvolebních průzkumů, očekávat. Mírný, ale stálý pokles PD v čele s Pierluigim Bersanim, který není oslnivým vůdcem ani vlastní strany, a prudký nárůst preferencí PDL, v jehož čele sice stojí Angelino Alfano, ale faktickým vůdcem zůstává i nadále Silvio Berlusconi, který přesně ví, co voliči chtějí slyšet.

FENOMÉN GRILLO

Jak je ale možné, že dosáhl takového úspěchu Beppe Grillo a jeho Movimento5Stelle (M5S)? Grillo podobně jako Berlusconi uměl voličům říci to, co chtěli slyšet, a uměl jim to prodat. A to se jako jediný neúčastnil televizních debat a spoléhal na přímý kontakt s elektorátem v podobě happeningů. Velkou roli sehrál i fakt, že Grillo není politik, i když se politikou dlouhodobě zabývá na svém blogu a působil jako politický satirik. Italové, kteří jsou se svojí osobní i politickou situací dlouhodobě nespokojeni, v zemi, kde míra nezaměstnanosti překročila již dávno 10%, tak dávali své hlasy těm, kdo jim slíbili snížení nezaměstnanosti a menší daňové zatížení (např. zrušení daně z nemovitosti, což bylo jedno z hlavních Berlusconiho předvolebních témat).

Nespokojenost s politickou situací se projevila především nejnižší historickou účastí u voleb od roku 1948. Dosáhla 75,15 % a poprvé tak klesla pod 80 %. A také se projevila úspěchem M5S, které ve volbách získalo 25,6 % hlasů a je tak podle 63 % Italů faktickým vítězem voleb.

Kde se tedy vzali Grillovi voliči? Z 32 % to jsou bývalí voliči PDL, z 23 % bývalí voliči PD, 13 % v roce 2008 nevolilo, což může být i část prvovoličů. Zároveň je to mix těch, kteří slyší na populistické sliby (třetina jsou bývalí voliči Berlusconiho), a těch, kdo jsou nespokojeni s politickou situací a stávajícími stranami a Grillo pro ně představuje alternativu nebo spíše protestní volbu.

Grillo neustále prohlašuje, že vytvoří koalici jen s tím, kdo přistoupí na jeho pravidla hry, a to se očividně nikomu nechce. Velká koalice PD a PDL je zatím nemyslitelná. Situaci by možná vyřešilo, kdyby byl sestavením vlády pověřen místo současného lídra středolevé koalice Bersaniho Matteo Renzi z PD, ale ten tuto možnost v nejasné politické situaci zamítnul. A možnost předčasných voleb? Prezident Napolitano se této možnosti zatím brání a podle toho, jak vypada-

Tabulka 1 Volební preference politických stran

	Preference 13. 3. 2013
MoVimento 5 Stelle	28,7 %
PD	27,1 %
PDL	21,6 %
Scelta Civica – Con Monti per L'Italia	9,2 %
Sinistra ecologia e libertà	2,5 %
Revoluzione civile Ingroia	1,4 %
Lega nord	4,0 %
Ostatní (méně než 4 %)	10,9 %

Zdroj: Ipsos Italy

jí povolební výsledky preferencí, není jisté, zda by se situace vyřešila.

Trochu to celé připomíná povolební situaci v ČR v roce 2010. Protestní hlasy straně, která je tvořena z nepolitiků a která se po volbách staví do pozice spravedlivých a bojkotuje jakékoli politické procesy. Hůře z toho zatím vychází italská politická scéna, protože Grillo nevypadá na to, že by se svých idejí vzdal.

POVOLEBNÍ SITUACE OČIMA VOLIČŮ

Podle výzkumu Ipsos z 13. března je momentálně nejsilnější stranou M5S s 28,7 %, následuje PD s 27,1 % a PDL s 21,6 %. Grillova popularita mezi Italy tedy i nadále roste, což může být způsobeno bandwagon efektem. Pokud se podíváme na výsledky podle koalic, vítězem by byla podobně jako ve volbách středolevá koalice v čele s PD s 28,9 %, M5S by však s 28,7 % těsně porazilo středopravou koalici, která by získala 28,5 %.

Podle výsledků agentury Ipr Marketing, taktéž z 13. března, by si 67 % Italů přálo okamžité sestavení vlády. Pro 52 % z nich by byl nejlepší variantou Bersani z PD jako premiér s podporou Movimento 5 Stelle. Tento scénář by si přáli především voliči levicového středu a voliči Montiho. 28 % dotázaných by chtělo nové volby, přičemž 56 % z nich jsou voliči středopravé koalice, 21 % jsou voliči Grilla, 14 % volilo Bersaniho a 16 % volilo Montiho. Voliči M5S by si zcela logicky přáli vládu Bersaniho s Grillem.

Tabulka 2 Preference podle koalic

	Preference 13. 3. 2013	Výsledek voleb do sněmovny
Strany levicového středu	29,9 %	29,5 %
MoVimento 5 Stelle	28,7 %	25,6 %
Strany pravického středu	28,5 %	29,2 %
Střed	10,6 %	10,6 %
Revoluzione civile Ingroia	1,4 %	2,2 %

Zdroj: Ipsos Italy

konference

Záštitu nad konferencí převzal ministr spravedlnosti JUDr. Pavel Blažek, Ph.D.
a starosta města Český Krumlov Mgr. Dalibor Garda.

SOUKROMÉ PRÁVO VE VEŘEJNÉ SPRÁVĚ

4.–5. dubna 2013, Český Krumlov

Partner:
Hanns-Seidel-Stiftung

Odborný partner:
Sdružení tajemníků městských a obecních úřadů ČR

Mediální partneři:
Moderní obec
Obec & finance

BLOKY KONFERENCE

- **Občanské právo po rekodifikaci**
- **Obchodní korporace v novém**
- **Církevní restituce a majetkové vyrovnání státu s církvemi**

HLAVNÍ VYSTUPUJÍCÍ

Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš
hlavní autor nového Občanského zákoníku

Mgr. František Korbel
náměstek ministra spravedlnosti ČR

Prof. JUDr. Jan Dědič
člen komise pro aplikaci nové civilní legislativy,
předseda rozkladové komise České národní banky

Mgr. Jakub Kříž, Ph.D.
spoluautor zákona o církevních restitucích,
autor komentáře k zákonu o církvích